

РОЗДІЛ 4. ІСТОРИЧНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 378.537.016

Ткачук В.В.

Методи Анатолія Авдієвського в роботі з хоровим колективом

Висвітлюється художній світогляд і музично-хорова естетика видатного українського диригента Анатолія Авдієвського. Окреслено основні етапи роботи майстра з хоровими колективами, проаналізовано еволюцію виконавського стилю Українського народного хору імені Г. Верьовки. Саме цьому колективу диригент присвятив тривалий період свого життя. Серед важливих методичних аспектів роботи з хором виокремлено специфіку розспівування, процес створення вокально-хорових виконавських інтерпретацій. Окремо розглядається робота А. Авдієвського над творами *a-capella*, які вважаються вершиною хорового мистецтва. Особливою вокально-хоровою технікою володів маестро і застосовував, працюючи над творами видатних українських композиторів (Миколи Леонтовича, Лесі Дичко та ін.). Завжди яскравими були асоціативні ідеї А. Авдієвського щодо інтерпретації вокально-хорових і хореографічних творів. Розглядається приклад реалізації творчих ідей майстра як очільника колективу "Український народний хор імені Г. Верьовки" у співпраці з факультетом мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Один із яскравих мистецьких проєктів А. Авдієвського мав програмний підзаголовок «Микола Колесса – син століття».

Ключові слова: диригентсько-хорова техніка; інтерпретація хорових творів; музична спадщина українських композиторів; музично-хорова естетика А. Авдієвського; українські мистецькі проєкти; хорова вокальна робота.

У яскравому сузір'ї діячів української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття вирізняється постать визначного хорового диригента і педагога Героя України, академіка Анатолія Авдієвського. Художній світогляд та музично-виконавська естетика цього диригента отримали всебічне висвітлення у наукових працях таких відомих педагогів та мистецтвознавців як М. Головащенко, С. Горбенко, М. Гордійчук, Л. Єфремова, М. Загайкевич, О. Кавунник, Л.Кияновська, В. Корнійчук, А. Лашенко, С. Лісецький, В. Рожок, Г. Степанченко, А. Терещенко. Наукові розвідки цих та інших учених-мистецтвознавців є цінним джерелом для подальшого вивчення багатолітньої подвижницької праці А.Т. Авдієвського як видатного діяча музичної культури сучасності. *Актуальність* цієї статті обумовлена прагненням проаналізувати методичні принципи роботи митця з хором, бажанням осмислити факти життя з позиції сьогодення, подати власні спогади про маестро. Адже унікальний художній та педагогічний досвід Анатолія Авдієвського, наукові погляди набувають особливої вагомості в контексті розвитку сучасної системи української диригентсько-хорової освіти, яка наразі перебуває в стані пошуку нових музично-педагогічних концепцій на шляху інтеграції в європейський та світовий соціокультурний простір.

Мета статті – висвітлити особливості художнього світогляду, музично-виконавської естетики та методів роботи з хором маестро Анатолія Авдієвського.

Минуло два роки як не стало Анатолія Тимофійовича Авдієвського, а в моїй пам'яті залишився живий, яскравий образ диригента, який щоденно і невтомно добивався дивовижної досконалості звучання хорової партитури. Протягом 15-ти років, працюючи в хорі імені Г.Верьовки, я мав змогу бути присутнім на репетиціях Анатолія Тимофійовича. Він приділяв величезну увагу розспівкам хору. А. Авдієвський міг розспівувати хор цілу годину, а то і півтори на «ріано», оскільки, «голос ще не прокинувся» що давало можливість кожному артисту хору фізично відчути, як формується характер звуку, його плинність, а також відчути міру задіяння головного і грудного резонаторів при повній свободі гортані.

Оскільки Анатолій Тимофійович був учнем Костянтина Пігрова, то основним компонентом хорової звучності він визначав «інтонацію-стрій» [6]. Для того, щоб добитися високої точності чистої інтонації, А.Авдієвський починав розспівку з тетраходів, оскільки

співвідношення між ступенями вимагало від хористів досконалого відтворення у співі інтервалів – великих і малих секунд. Спочатку розспівувались на «м-м» або на «у». Це активізувало, загострювало інтонацію. Анатолій Тимофійович говорив: «Ось така повинна бути гостра і точна атака звуку» показуючи хористам олівець, один кінець якого був ідеально заточений і тонкий. Коли всі п'ять тетраходів були проспівані й завершилися унісоном, то після люффа йшла розв'язка у шосту ступінь основної тональності, далі звучав домінант-септакорд і перехід у тональність на півтону вище. Були й інші розспівки, на яких я зупиняюсь не буду, але з кожною розспівкою хор набирив більш динамічного і більш наповненого органного звучання.

Особливої уваги заслуговує робота А.Авдієвського безпосередньо над хоровими творами *a-capella*. Володіючи яскравим асоціативним баченням, кожне зауваження Анатолій Авдієвський дуже переконливо аргументував. Працюючи над хоровим твором Лесі Дичко «Сонячний струм» – перший вигук – «П'янить!» – він вимагав виконувати, як акцент радості, як стан внутрішнього піднесення, урочистості. Це звучало як утвердження сонячної енергії, а не крик безпомічності, як інформація до спасіння. Далі, в міру музичного розвитку, на фоні тріольного ритму на «ріано» хор вимовляв текст: «На пелюсточки, на молоденьке гілля...» – Анатолій Тимофійович вимагав – «зберігати пульсацію – як травичка скроплена росою, співати *legato* – наче стелити килим». Наступний епізод музичного розвитку підводить до кульмінації, про що А.Авдієвський говорив: «акорд поставити на п'єдестал», а в фіналі твору він вимагав – «зберігайте життєву пружність, з відчуттям оскомини, випромінюйте світло і радість!» [4].

А ось як цікаво Анатолій Тимофійович розкриває психологічний підтекст хорового твору Миколи Леонтовича «Мала мати одну дочку». Всі малі секунди – це «щем серця». Він пояснював, що малі секунди треба готувати і привести їх до «зіткнення». Він наголошував, що необхідно формувати музичну думку, слово, а в кантілені повинен бути якийсь «простір». «... П'є п'яниця п'є, гуляє» – Анатолій Авдієвський трактував зміст цих слів – як протест, зойк і розпач.

У наступному творі Миколи Леонтовича «Піють півні» переплітаються дві змістовні лінії: перша – це образ квітучої української природи, друга розкриває драму жінки, яка затрималась у шинку і п'є з горя від страждань, безвихідності. Анатолій Тимофійович казав: «Синкопи і акценти у цьому творі – це відхід від норми, наче людина «хромає», що підкреслює важкість стану душі людини. В третьому куплеті на словах «...ой братова-братовонька, братова моя виготовив невірний друг на вас нагая!», а в четвертому – «...ой братово-братовонько, я вам догоджу, як буде вас мій брат бити я ще й подержу!» – у фактурі партитури композитором проведені дві лінії драматичного розвитку контрапункту, перша лінія (протискладнення) у жіночих голосів – це багатство і шляхетність людської душі; друга лінія – основна тема у чоловічих голосів – якась озлобленість.

На одній із репетицій Авдієвський висловив думку, що Моцарт і Леонтович – це дві геніальні вершини інструментальної і хорової музики. Це було під час роботи, коли він працював над партитурою «Реквієму» Моцарта і над хоровим твором Леонтовича «З-за гори сніжок летить, а в долині козак лежить». Виходячи з контексту слова і тужливого ліричного співу, він говорив: «Треба передати втрату і біль від тої трагедії що сталася. Акценти, як засоби пісенної образності, необхідно трактувати як надрив і розлука, адже козак загинув і до життя його не повернеш. Що стосується дикції, то Анатолій Тимофійович особливо вимагав, щоб йотовані голосні мали належне місце [3].

Відносно ліричного співу Анатолій Тимофійович цитував Олександра Кошиця: «Співаючи – лити, наливати». У даному творі, у альтів і у тенорів – рр на , «ой !» – треба починати співати м'якою атакою без змикання голосових зв'язок, на продисі. У баритонів текст: «нема піску, нема сходу, нема сина із походу» – Авдієвський коментував: «Сонце світить, а на душі темно, як голос долі, як докір» [5].

Цікаво було спостерігати, як працював маєстро над «Дудариком» Миколи Леонтовича. З самого початку тенори і баси звучать чистою квінтою від основного тону *ре-мажору* – «Діду

мій» і Анатолій Тимофійович застерігав, щоб чоловіки не перекривали звук, а знайшли точну інтонацію звучання волинки, дуди (на російській «пищалки»), імітували те, що відбувається в природі. Простий мелодичний мотив – «Діду мій, дударіку...» який звучить в різних хорових регістрах із зміною мажору на паралельний мінор за трактовкою А.Т. Авдієвського – це безмежний ряд емоційних відтінків, то з жалем, то щемливо, то з тугою, то з ніжністю. Коли у 12-му такті сопрано і альти звучать в октаву на *mf* – він просив: «...Співайте, використовуючи головний резонатор, максимально наблизившись до звучання дуди, з сумом, зберігайте *legato*, а в 15-му такті – *subito piano* (ефект ехо), співайте в попередньому темпі і зберігайте характер накрученої пружини. Дійшовши до кульмінації на *ritenuto* і проакцентувавши у високому регістрі на *forte*, слова «казна кому досталися» і велика фермата на паузі. Важко на душі, а життя продовжується... і фінал – завмирання, залишився зворушливий спогад про діда, якого вже немає на цьому світі, а дуда – витвір його мистецтва – залишилась у пам'яті людей навіки.

Оскільки Анатолій Тимофійович за фахом був хормейстером і в природі вокально-хорової справи головним вважав наспівність, то і від оркестру він завжди вимагав високої майстерності акомпанування, тобто оркестранти мали володіти специфічними оркестровими барвами, притаманними народній музиці, збагачувати загальну фактуру музичного твору. Завжди, коли оркестр викликався на загальну репетицію з хором, маестро спочатку прослуховував гру оркестру, робив слушні зауваження, а вже після того починав зведену репетицію. Під час репетицій він ретельно добивався злагодженості звучання хору та оркестру.

Володіючи бездоганним диригентським апаратом, А. Авдієвський виразними ауфтактами заставляв оркестр (особливо духову групу) вступати точно і грамотно виконувати всі штрихи, виписані у партитурі. Необхідно зазначити, що Анатолій Тимофійович був новатором не тільки в хоровій справі (для розширення виконавських можливостей народного хору він увів академічні сопрано).

Маестро доручав диригентам-аранжувальникам, не порушуючи фактури симфонічного оркестру, робити музичні переклади для оркестру народних інструментів хору імені Г.Верьовки, а саме: Геннадій Єрьоменко зробив музичний переклад опери Є. Станковича «Цвіт папороті»; Володимир Ткачук зробив музичний переклад вокально-хореографічної композиції Є. Станковича «Панахида» («Голодомор»), дві частини з кантати М. Лисенка «Радуйся ниво непополитая», а також музичну редакцію М. Колесси «Лемківське весілля». Всі ці твори неодноразово прозвучали в Національній опері, в Національній музичній академії імені П.І. Чайковського, в палаці «Україна» та в Органному залі (м. Київ).

Багато чудових проектів Анатолій Тимофійович Авдієвський реалізував у творчому тандемі з В.І. Федоришиним, а саме, спільні виступи хору імені Г.Верьовки та творчих колективів факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова. Одним із таких знакових концертів став «Микола Колесса – син століття», де хор імені Г.Верьовки у супроводі об'єднаного оркестру хору імені Г.Верьовки та студентів факультету мистецтв виконали «Лемківське весілля» М. Колесси.

Отже, робимо загальний висновок, що Анатолій Тимофійович Авдієвський мав свій особливий метод роботи з хором. Назвемо його унікальним культурним феноменом, в якому сконцентровані найвищі художні досягнення нашого народу в царині пісенно-хорового, музично-інструментального та хореографічного мистецтва. Яскраві концертні програми, створені колективом під керівництвом видатного хорового диригента сучасності, академіка Анатолія Авдієвського відзначаються глибиною та досконалістю художньо-виконавських концепцій, поєднують традиції і новаторство та віддзеркалюють світоглядні засади суспільства – на етапі українського державотворення.

Література

1. Авдієвський А. Т., Горбенко С. С. Освітня діяльність мистецької кафедри: від витоків до сучасності: історико-інформаційний довідник / А.Т. Авдієвський, С. С. Горбенко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 190 с.

2. Бурбан М. І. Українські хори та диригенти / М.І. Бурбан. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – 672 с.
3. Горбенко С.С. Велетен української музичної культури / С.С. Горбенко. – Мистецтво та освіта. – 2009. – № 1. – С. 60 -61.
4. Корнійчук В.П. Маестро Анатолій Авдієвський. Портрет хору з мозаїки: художньо-документальна повість / Володимир Корнійчук. – К.: Криниця, 2012. – 496 с.
5. Лашченко А.П. З історії київської хорової школи / А.П. Лашченко. – К.: Муз. Україна, 2007. – 200 с.
6. Пігров К.К. Керівництво хором / К.К. Пігров. – К.: Музична Україна, 1968. – С. 21-56.
7. Національній музичній академії України ім. П.І. Чайковського 100 років / авт.-упоряд. В. Рожок. – К.: Муз. Україна, 2013. – 512 с.

Ткачук Володимир Васильович – Заслужений діяч мистецтв України, диригент Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Г. Г. Верьовки (Київ, Україна)

Tkachuk V.V.

The methods of Anatolii Avdiievskiy in the conducting work with a choir

The creative portrait and the issue of choral aesthetics of the prominent Ukrainian choirmaster Anatolii Avdiievskiy are considered. The important methodological aspects of choral conducting, art direction and creative management were identified. Special emphasis is laid on Anatolii Avdiievskiy's scrupulous work with 'a cappella' choral compositions that are the highlight of choir art. The specifics and significance of Avdiievskiy opinion in vocal and choir performance were singled out.

Analysis of vocal music of Ukrainian master composers (M. Leontovych, L. Dytchko and others) are suggested. Anatolii Avdiievskiy's vivid associative view of vocal, choir and choreography artworks is featured.

The performing style evolution key stages of Ukrainian National Honoured Academic Folk Choir named after G.Veryovka are revealed. Anatolii Tymofiiiovych Avdiievskiy implemented his specific technique of choral conducting, creative direction and management, which is an unique cultural phenomenon integrating greatest Ukrainian folk artistic attainments within the domain of vocal and choir, music and instrumental, choreographic art. The case study of effective cooperation of Ukrainian National Honoured Academic Folk Choir named after G.Veryovka with National Pedagogical Dragomanov University within the framework of joint arts project ('Mykola Kolessa – syn stolittia' / 'Mykola Kolessa – the Son of the Century') was exemplified.

The striking concert programs created by the choir under the aegis of this prominent choirmaster are notable for their profoundness and perfection of artistic and performing conceptions; they combine tradition and novelty.

Keywords: conducting-choral technique; interpretation of choral works; musical-choral aesthetics of Avdiievskiy; musical heritage of Ukrainian composers; Ukrainian artistic projects; vocal choir work.

References

1. Avdiievskiy, A.T., & Horbenko, S. S. (2012). *Osvitnia diialnist mystetskoï kafedry: vid vytokiv do suchasnosti (istoryko-informatsiyni dovidnyk)* [Educational activity of the artistic department: from the origins to the present (historical and informative directory)]. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University Publishers. 190 p. [in Ukrainian].
2. Burban, M.I. (2007). *Ukrainski khory ta dyryhenty [Ukrainian choirs and conductors]*. Drohobych: Posvit. 672 p. [in Ukrainian].
3. Horbenko, S.S. (2009). Veleten ukrainskoï muzychnoi kultury [The Colossus of Ukrainian musical culture]. *Mystetstvo ta osvita. No 1*. Kyiv. pp. 60-61. [in Ukrainian].
4. Korniiichuk, V.P. (2012). *Maestro Anatolii Avdiievskiy. Portret khoru z mozaiky: khudozhno-dokumentalna povist.* – Kyiv: Krynytsia. 496 p. [in Ukrainian].
5. Lashchenko, A.P. (2007). *Z istorii kyivskoi khorovoi shkoly*. Kyiv: Muzychna Ukraina. 200 p. [in Ukr.].
6. Pihrov, K.K. (1968). *Kerivnytstvo khorom* [The Choir Leadership]. – Kyiv: Muzychna Ukraina. [in Ukr.].
7. *Natsionalnii muzychnii akademii Ukrainy im. P.I. Chaikovskoho 100 rokv [100 Years of the P.I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine]*. (2013). Ed. by Rozhok, V.I., & etc. Kyiv: Muzychna Ukraina. 512 p. [in Ukrainian].

Tkachuk Volodymyr Vasylovych – Honored Arts Worker of Ukraine, Kapellmeister (Choir Conductor), G. Veryovka Ukrainian National Honoured Academic Folk Choir (Kyiv, Ukraine)